

Textos i fragments

Més fragments de la filosofia hel·lenística

Estoïcisme

El primer pas en filosofia, doncs, és reconèixer en quin estat es troba el centre de comandament de cadascú, perquè el reconeixement de la seva debilitat farà que una persona dubti a aplicar-lo en les qüestions importants.

—Epictet, *Dissertacions*, 1.26, 15.

Fes que la mort, l'exili i totes aquelles coses que semblen terribles estiguin cada dia davant dels teus ulls, i aleshores no pensaràs mai cap cosa baixa ni desitjaràs res que sigui excessiu.

—Epictet, *Manual*, §21.

També trobaràs homes que professen la saviesa que neguen el dret d'atemptar contra la pròpia vida i els sembla un sacrilegi matar-se a si mateix; consideren que cal esperar la sortida que la natura ha decretat. Qui diu això no s'adona que s'està tancant el camí de la llibertat. El millor que ha fet la llei eterna ha estat donar-nos una sola entrada a la vida però moltes sortides. ¿He d'esperar-me que arribi la crueltat de la malaltia o la dels homes si dispo de mitjans per evitar els turments i salvar els obstacles? Aquest és un dels motius pels quals no ens podem queixar de la vida: perquè no reté ningú. Els afers humans estan ben disposats, car ningú no és desgraciat si no és per culpa seva. ¿Que viure t'és plaent? Doncs viu. ¿Que no te n'és? T'és permès de tornar allà d'on has vingut.

—Sèneca, *Lletres a Lucili*, LXX, 14-15.

Quan vegis que algú plora amb pena, sigui perquè el seu fill ha marxat o perquè ha perdut allò que li pertanyia, no et deixis endur per la impressió que està fortament colpit en el seu esperit perquè es troba al bell mig de mals que li venen de fora, sinó que tot seguit proposa't aquesta idea: "El que l'afligeix no és pas allò que li ha esdevingut (car no afligeix pas un altre), sinó el judici que fa sobre això". No dubtis, amb tot, a simpatitzar amb ell amb mesura i, si s'escau de fer-ho així, tampoc no dubtis a gemegar. Capguarda't, tanmateix, de gemegar també al teu de dins.

—Epictet, *Manual*, §16.

A cap lloc no t'anomenis tu mateix filòsof ni parlis molt entre la gent vulgar sobre els teus principis filosòfics, ans fes allò que es deriva d'aquests principis. En un banquet, per exemple, no expliquis pas com cal menjar, ans menja com cal. Recorda, en efecte, que Sòcrates arribà a suprimir la idea de l'ostentació d'una manera tan completa, que quan la gent anava a ell perquè volien que els relacionés amb filòsofs els feia passar de llarg. Així suportava de ser desatès. Alhora, si entre la gent vulgar s'escau que la conversa tracta sobre qualche principi filosòfic, calla la majoria de les vegades, car hi ha el gran perill que vomitis tot seguit allò que no has digerit. I quan algú et diu que no saps res i tu no et sentis ferit, has de saber que aleshores has començat a emprendre la tasca de filòsof. [...]

—Epictet, *Manual*, §46.

I matí, quan et despertis amb mandra, tingues immediatament aquest pensament: em desperto per a complir amb el deure d'un ésser humà. Aleshores, ¿estaré de mal humor si em dispo a fer aquella tasca per a la qual he nascut i gràcies a la qual he estat portat al món? ¿O bé he estat creat per quedar-me calent entre les mantes? «Però això és molt més agradable». ¿Has estat engendrat, doncs, per passar-te-la bé?

—Marc Aureli, *Meditacions*, V, 1.

Com si ja fossis mort, o com si haguessis viscut fins a aquest moment, viu el temps que et queda segons la naturalesa com una gratificació.

—Marc Aureli, *Meditacions*, VII, 56.

Hi ha coses que certament depenen de nosaltres, mentre que n'hi ha d'altres que no depenen pas de nosaltres. Sens dubte depenen de nosaltres la suposició, la tendència, el desig, l'aversion i, en un mot, totes les obres que ens són pròpies. Tanmateix, no depèn pas de nosaltres el cos, l'adquisició de béns, la reputació, els primers rangs i, en un mot, totes les obres que no ens són pròpies. Alhora, les coses que depenen de nosaltres són per naturalesa lliures, sense impediment, sense traves, mentre que les coses que no depenen de nosaltres són febles, servils, capaces d'impedir, alienes. Per consegüent, recorda que, si creus són lliures les coses que per naturalesa són servils i creus que són pròpies les coses que són alienes, et trobaràs amb traves, t'afligiràs, et torbaràs, blasmaràs tant els déus com els homes. Al contrari, si creus que només és teu allò que és teu, si creus que és aliè, tal com és de fet, allò que és aliè, ningú no et constrenyerà mai, ningú no et posarà cap impediment, mai no blasmaràs ningú, no faràs cap retrat a ningú, mai no faràs res contra la teva voluntat, no tindràs cap enemic, ningú no et perjudicarà, car no patiràs res que et sigui perjudicial.

—Epictet, *Manual*, §1.

Basta el judici exacte en el moment present. L'acció útil al bé comú en el moment present. La disposició favorable en el moment present per a qualsevol esdeveniment produït per causes exteriors.

—Marc Aureli, *Meditacions*, IX, 6.

Com aquell qui ara mateix ja pot sortir de la vida, fes, digues i pensa totes les coses d'aquesta manera concreta.

—Marc Aureli, *Meditacions*, II, 11.

En la vida d'una persona, el temps és un punt. La substància quelcom que flueix. La sensació, vaga. La composició de tot el cos, corruptible. L'ànima, vagarívola. La fortuna, enigmàtica. I la fama, indesxifrable. Per dir-ho en no gaires paraules, tot el que pertany al cos és un riu. Tot el que és de l'ànima, un somni i una il·lusió. La vida, una guerra i un exili a l'estranger. I la fama pòstuma, un oblit.

Per tant, ¿què ens pot fer companyia? Únicament i exclusiva la filosofia. I aquesta consisteix a preservar el dèmon interior, exempt d'ultratges i de danys, amo dels plaers i de les penes, sense fer res a l'atzar, sense actuar amb falsedat ni hipocresia, i al marge d'allò que un altre fa o deixa de fer. A més a més, la filosofia consisteix a acceptar allò que s'esdevingui i que ha estat assignat a cadascú com a provinent del lloc d'on ell ha vingut. I, sobretot, esperant la mort amb un pensament favorable amb la convicció que no és altra cosa que la dissolució dels elements dels quals es compon cadascun dels éssers vius. Alhora, si per als mateixos elements no hi ha res terrible en el fet que cadascun es transformi en un altre, ¿per què cal témer la transformació i la dissolució de totes les coses? Això, en efecte, s'esdevé d'acord amb la naturalesa. I res no és dolent d'acord amb la naturalesa.

—Marc Aureli, *Meditacions*, II, 17.

De la mateixa manera com podem fer-nos una idea sobre les viandes cuites i altres comestibles semblants tenint present que una és un cadàver d'un peix o d'una au; una altra, el cadàver d'un porcell; o també considerant que el Falern no és altra cosa que suc de raïm i que la roba de porpra és llana d'ovella tenyida amb la secreció sangonosa d'un mol·lusc; i que l'acte sexual no és altra cosa que la fricció d'òrgan i l'emissió espasmòdica d'un mocat; en fi, igual com ens formem aquestes idees que arriben a l'essència de les coses i les penetren perquè puguem veure com són en realitat, així també cal actuar durant tota la vida.

Quan les coses et semblen més seductores, despulla-les de l'atractiu que les envolta. Observa el seu valor migra i desvesteix-les de la ficció propagandística que les fa boniques. De fet, la vanitat és una terrible engalipadora de la raó i, quan penses que t'ocupes de coses dignes de consideració, llavors t'ensarrona del tot. [...]

—Marc Aureli, *Meditacions*, VI, 13.

Sobre cadascun dels actes que fas, atura't a reflexionar-hi i pregunta't si la mort és una cosa terrible, ja que et priva de fer això.

—Marc Aureli, *Meditacions*, X, 29.

[...] per Zeus i per tots els déus, pren una sola característica de la creació, i per ella mateixa, qualsevol té prou evidència per demostrar la providència, sempre que sigui la mena de persona que és respectable i curiosa. De moment, no parlo d'un fenomen a gran escala, però tingues en compte, només, el fet que la llet provingui de l'herba, el formatge de la llet i llana de la pell d'un animal: qui ha fet que passés? Qui hi va pensar? Ningú? "En quin estat de profunda ignorància i ignomínia cal que es trobi algú per dir això!"

—Epictet, *Dissertacions*, 1.16, 8.

[...] ¿què ens pot fer companyia? Únicament i exclusiva la filosofia. I aquesta consisteix a preservar el dèmon interior, exempt d'ultratges i de danys, amo dels plaers i de les penes, sense fer res a l'atzar, sense actuar amb falsedat ni hipocresia, i al marge d'allò que un altre fa o deixa de fer. A més a més, la filosofia consisteix a acceptar allò que s'esdevingui i que ha estat assignat a cadascú com a provinent del lloc d'on ell ha vingut. I, sobretot, esperant la mort amb un pensament favorable amb la convicció que no és altra cosa que la dissolució dels elements dels quals es compon cadascun dels éssers vius. Alhora, si per als mateixos elements no hi ha res temible en el fet que cadascun es transformi en un altre, ¿per què cal témer la transformació i la dissolució de totes les coses? Això, en efecte, s'esdevé d'acord amb la naturalesa. I res no és dolent d'acord amb la naturalesa.

—Marc Aureli, *Meditacions*, II, 17.

Hi ha tres àmbits d'estudi o pràctica, en els quals una persona que vulgui ser bona cal que s'entreni. El primer té a veure amb els desitjos i les aversions, de manera que ni falli en aconseguir el que desitja ni caigui en el que vol evitar [*disciplina del desig*]. El segon té a veure amb l'impuls d'actuar i no actuar, i, en general, amb un comportament adequat; de manera que pugui actuar d'una manera ordenada i després de considerar-ho adequadament, i no de manera descuidada [*disciplina de l'acció*]. El tercer té a veure amb l'alliberament dels enganys i els judicis precipitats, i, en general, amb tot el que estigui relacionat amb el consentiment [*disciplina del consentiment*]. D'aquestes, la més urgent és la que té a veure amb les passions [*disciplina del desig*]; ja que aquestes només es produeixen per la frustració dels nostres desitjos i la realització de les nostres aversions. És això el que introdueix pertorbacions, tumults, desgràcies i calamitats; i causa tristesa, lamentació i enveja; i ens fa envejosos i gelosos, i, per tant, incapaços de sentir raó. La següent té a veure amb l'acció adequada [*disciplina de l'acció*]. No hauria de ser insensible com una estàtua, sinó que hauria de preservar les meves relacions naturals i adquirides com a un home que honora els déus, com a un fill, com a un germà, com a un pare, com a un ciutadà. El tercer correspon a aquells que ja estan progressant i es refereix a l'assoliment de la certesa en els temes ja tractats, de manera que, fins i tot en somnis, embriaguesa o melangia, cap impressió no provada ens agafi desprevinguts [*disciplina del consentiment*]

—Epictet, *Dissertacions*, 3.2, 1-5.

Arreu i sempre depèn de tu adaptar-te a les circumstàncies del moment per respecte als déus, tractar amb justícia les persones que t'envolten, i vigilar amb molta atenció el teu pensament per tal que no s'hi insinuï res incomprensible

—Marc Aureli, *Meditacions*, VII, 54.

Encara que haguessis de viure tres mil anys i, en altres vides, deu mil, recorda, tanmateix, que ningú no perd altra vida que la que està vivint, ni viu altra vida que la que està perdent. Per tant, van a parar a un mateix punt allò que és llarg i allò que és curt. En efecte, el present és igual per a tothom i, per tant, allò que es perd també és igual, i allò que es deixa anar apareix com un simple instant. De fet, ningú no podria perdre ni el passat ni el futur. Perquè allò que no es té, ¿com algú ens ho podria arrabassar?

—Marc Aureli, *Meditacions*, II, 14.

Quan ja ha estat retirat el llum i la meua muller resta en silenci, de la meua habitud coneixedora, examino tota la meua jornada i mesuro els meus fets i les meues paraules; res no amago a mi mateix, res no em deixo. Per què, tanmateix, temeria cap dels meus esgarriaments, si puc dir: «Ves de no fer més tal cosa; aquesta vegada et perdono. En aquella disputa has parlat amb massa escomesa; no vulguis des d'ara entrar en raons amb gent ignorant: qui mai no ha après no vol aprendre. Has renyat aquell més lliurement que no devies, i així, en compte d'esmenar-lo, l'has ofès; en endavant, mira no solament si el que dius és veritat, sinó si aquell a qui ho dius pot suportar la veritat; el bo s'alegra de ser avisat, el pervers rebufo asprament contra el que l'amonesta».

—Sèneca, *La ira*, III, XXXVI, 3-4.

Zenó considerava que mitjançant els somnis cadascú pot adonar-se del seu propi progrés. Per tractar-se de progrés en els somnis, res desagradable ha de dominar hom, com tampoc ha d'admetre o fer res de terrible ni d'injust, sinó que, com ocorre en la clara profunditat d'una calma absoluta, la força imaginativa i emocional de l'ànima, controlada per la raó, brilla.

—Plutarc, *Com percebre els progressos d'hom en la virtut*, §12, 82F.

En resum, ¿has nascut per a l'activitat o per a la passivitat? ¿No veus que les pobres plantes, els ocellets, les formigues, les aranyes i les abelles compleixen la seva pròpia funció contribuint, en la seva petitesa, a l'ordenació de l'univers? ¿I tu no vols complir el teu deure d'ésser humà? ¿No t'apreles cap a tot allò que està d'acord amb la natura? “Però també cal descansar.” I tant que cal. També jo ho mantinc. Tanmateix, la natura ha fixat un límit fins i tot per a això, tal com per al menjar o per al beure. I malgrat això, ¿oi que superes la mesura i ultrapasses més enllà del que és suficient? En canvi, quan es tracta d'actuar, et quedes per sota de les teves possibilitats.

El cert és que no t'estimes tu mateix perquè, si no, estimaries la teua naturalesa i les seves exigències. Altres que estimen de veritat la seva professió estan tan absorbits en la seva feina que s'obliden de rentar-se i de menjar. Tu, en canvi, valores la teua naturalesa menys que el cisellador valora el seu art de cisellar; el dansaire, la dansa; l'avar, els diners; i el presumptuós, la vanaglòria. Amb tot, aquests, quan estan veritablement apassionats per la seva tasca, s'estimen més no menjar ni dormir que no pas deixar de fer progressos en aquella feina en la qual estan interessats. ¿A tu, les accions que contribueixen al bé comú et semblen menys importants i dignes d'una menor atenció?».

—Marc Aureli, *Meditacions*, V, 1.

La naturalesa no t'ha fos amb la barreja de la qual formes part tan íntimament que no et permeti fixar uns límits ni dominar tot el que et pertany. És molt possible esdevenir un home diví sense que ningú se n'adoni. Recorda també sempre això: la felicitat de la vida depèn de les coses més insignificants. A més a més, encara que hagis perdut l'esperança d'arribar a ser un expert en la dialèctica o un home de ciència, no has de renunciar, per aquest fet, a ser lliure, pacífic, sociable i dòcil a la veu de déu.

—Marc Aureli, *Meditacions*, VII, 67.

Recorda que la pretensió del desig és l'assoliment d'allò que es desitja, que la pretensió de l'avversió consisteix a no caure sota allò que s'avorreix. Alhora, aquell qui no aconsegueix d'acomplir el seu desig és dissortat, mentre que aquell qui cau sota allò que avorreix experimenta una desgràcia. Per consegüent, si avorreixes només aquelles coses que són contràries a la naturalesa entre les que depenen de tu, no cauràs pas en cap d'aquelles que avorreixes. Tanmateix, si avorreixes la malaltia, la mort o la pobresa, seràs dissortat. Aparta, doncs, la teva aversió de totes aquelles coses que no depenen de nosaltres i aplica-la a aquelles que són contràries a la naturalesa entre les coses que depenen de nosaltres.

—Epictet, *Manual*, §2.

Sobre un fet determinat, és possible no formar-se'n cap opinió ni torbar l'esperit. I és que les coses, en elles mateixes, no tenen una natura capaç de crear els nostres judicis

—Marc Aureli, *Meditacions*, VI, 52.
